

Postupy a metody kritického myšlení ve výuce češtiny pro cizince

Methods of Critical Thinking in Teaching Czech for Foreigners

Jana Marie Tušková, Hana Svobodová

Abstrakt: Příspěvek se zaměřuje na možnosti využití vybraných metod a postupů kritického myšlení ve výuce češtiny jako druhého/cizího jazyka. Většina z nich rozvíjí čtenářskou gramotnost chápanou jako schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosahování určitých cílů, k rozvoji vlastních schopností a vědomostí a k aktivnímu začlenění do života společnosti. Podstatu příspěvku tvoří příklady praktického využití vybraných metod kritického myšlení ve výuce češtiny jako druhého/cizího jazyka, které slouží k motivaci a rozvoji psaní a mluvení, nezbytných nejen k běžnému dennímu kontaktu, ale i k úspěšnému testování znalostí a složení zkoušek (např. na trvalý pobyt, státní občanství ČR).

Klíčová slova: kritické myšlení, postupy a metody, čtenářská gramotnost, výuka češtiny jako druhého/cizího jazyka

Abstract: The paper focuses on the use of selected methods of critical thinking in teaching Czech as a second/foreign language. Most of these methods develop reading literacy as being able to understand the written text and use it to achieve certain goals. These methods can be used to develop reader's own abilities and knowledge, and help to integrate actively into society. The essence of the contribution is the practical use of selected methods of critical thinking in teaching Czech as a second/foreign language, which motivate and develop writing and speaking, necessary not only for daily contact, but also for successful testing of knowledge and passing tests (eg. for permanent residence, Czech citizenship).

Key words: critical thinking, procedures and methods, reading literacy, teaching Czech as a second/foreign language

1 Kritické myšlení

Termín kritické myšlení je spojován u naší odborné i laické veřejnosti s řadou významů a souvislostí. Jedním z důvodů, proč existuje tolik různých pohledů, je fakt, že výraz „kritické myšlení“ není v češtině přesným ekvivalentem anglického termínu „critical thinking“ a v anglicky mluvících zemích má navíc tento pojem několik významů, které se liší podle různých vědních oborů, viz Grecmanová, Urbanovská, Novotný (2000, s. 7–8).

Abychom charakterizovali kritické myšlení pro potřeby školní praxe, a tedy i výuky češtiny jako druhého/cizího jazyka, uvádíme definici, ke které se přiklánějí propagátoři kritického myšlení v rámci projektu Reading and Writing for Critical Thinking (Čtením a psáním ke kritickému myšlení). Říkají, že „myslet kriticky znamená uchopit myšlenku a důsledně ji prozkoumat, podrobit ji nezaujatému skepticismu,

porovnat s opačnými názory a s tím, co již o tématu víme, a na tomto základě zaujmout určité stanovisko.“ (Meredith a kol., 1997, s. 3).

Kritické myšlení, jeho metody a strategie vycházejí z konstruktivismu. Jedná se o pedagogický směr, jehož počátky sahají do poloviny 20. století ve Francii, v 60. letech se tato teorie dostává do USA a Kanady a rozvíjí se. Podle konstruktivismu žák své poznání aktivně konstruuje a jeho podstatným znakem je práce s prekoncepty (Bertrand, 1998, s. 68–70). Proces učení je pak podmíněn úrovní studentových schopností, jeho dosavadními poznatky a znalostmi a samozřejmě i samotným procesem učení.

2 Metody kritického myšlení a čtenářská gramotnost

Pojetí čtenářské gramotnosti prochází stálým vývojem a zpřesňováním. V mezinárodních srovnávacích výzkumech PISA je čtenářská gramotnost charakterizována jako „schopnost porozumět psanému textu, přemýšlet o něm a používat jej k dosažení vlastních cílů, k rozvoji vlastních vědomostí a potenciálu a k aktivní účasti ve společnosti“ (Palečková, Tomášek, Basl, 2010, s. 12).

K rozvoji čtenářské gramotnosti se používají různé metody a jedny z nich nabízí i program Čtením a psaním ke kritickému myšlení, který je realizovaný již několik let také v České republice. Mnozí z českých učitelů, kteří tyto metody ve výuce rodilých mluvčích používají, dokládají, že jejich žáci čtou skutečně s chutí i s porozuměním. Pro rozvoj čtenářské gramotnosti můžeme doporučit např. metody volné psaní, čtení s předvídáním, čtení s tabulkou předpovědí, I.N.S.E.R.T., podvojný deník, ANO – NE; z komplexnějších metod pak skládkové učení, literární kroužky, dílnu čtení atd., viz Meredith a kol. (1997), Košťálová a kol. (2010) nebo Tušková (2015).

Pro plné pochopení metod doporučujeme absolvovat některý z nabízených kurzů kritického myšlení, které vedou zkušení lektoři, více viz program Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Učitelé si zde mohou metody vyzkoušet sami na sobě, reflektovat je a společně s kolegy analyzovat. Naučit se používat metody podle literatury je sice možné, ale mnohem těžší a zahrnuje rovněž riziko jejich nesprávné interpretace. Získané metody a strategie lze pak v praxi aplikovat v různých předmětech jednotlivých stupňů škol a dle našeho názoru je možné je využít také ve výuce češtiny jako druhého/cizího jazyka.

3 Výuka češtiny jako druhého/cizího jazyka a metody kritického myšlení

Než začneme některou metodu kritického myšlení své studenty s odlišným mateřským jazykem učit, je třeba si nejdříve promyslet postup jejího zavádění do praxe. Je vhodné, aby učitel nejen metodu vysvětlil, ale také ji sám modeloval na části

textu a poté nechal studenty reflektovat, čeho si při modelování všimli, a vyzvedl správné kroky vedoucí ke zvládnutí metody. Teprve pak zkoušejí pracovat s metodou studenti sami, reflektují její užití a učitel jim poskytuje zpětnou vazbu včetně konkrétního ocenění za to, co se jim povedlo. Uvedený proces může trvat i několik vyučovacích hodin. Většina případných selhání pochází nikoli z metod, ale z toho, že si studenti a učitelé nedopřejí dostatek času a příležitostí k vyzkoušení nových postupů a nechají se odradit prvotními neúspěchy (ne každá metoda se hodí pro určitou látku nebo pro konkrétní skupinu studentů). Je rovněž vhodnější začínat s jednoduššími metodami, jako jsou například volné psaní, pětílístek, a volit ne příliš rozsáhlé a obsahově či terminologicky náročné texty.

Rozhodneme-li se ve výuce češtiny jako druhého/cizího jazyka užívat metody kritického myšlení soustavně, je nezbytné je nejen správně pochopit a naučit je studenty používat, ale také dokázat zařadit metody do rámce tzv. třífázového modelu učení skládajícího se z Evokace – Uvědomění – Reflexe (E – U – R), více viz Hausenblas – Košťálová (2006). Tento model je vyžívaný pedagogickým konstruktivismem, je jednoduchý a současně účinný. Stejně jako všechny modely ho však nelze používat dogmaticky (má sloužit nám, ne my jemu). Pomáhá učiteli k tomu, aby plánoval svou výuku tak, aby zachovala co nejvíce rysů přirozeného učení, které je nejefektivnější. Myslí především na to, co a v jakém pořadí má student dělat, aby se skutečně něčemu naučil. Je vhodný zejména tehdy, kdy si studenti mají osvojit nové poznatky, uspořádat je do souvislostí, propojit je se svými zkušenostmi.

4 Ukázky metod kritického myšlení

V další části našeho příspěvku uvádíme tři ukázky užití metod kritického myšlení, které jsou vhodné pro výuku češtiny jako druhého/cizího jazyka a mohou sloužit k rozvoji jejich psaní a mluvení. Získané dovednosti jsou nezbytné nejen v běžném denním kontaktu studentů, ale také pro dosažení úspěchu při testování jejich znalostí a složení zkoušek, např. Certifikované zkoušky z češtiny pro cizince.

Metody, které dále stručně charakterizujeme, jsou převzaty z textů Meredith a kol. Příručky k programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení (1997), jež jsou v plné šíři k dispozici absolventům základního kurzu kritického myšlení. Vybrané metody jsme realizovali ve skupině středně a více pokročilých na FF MU v Brně. Ve výuce jsme je použili opakovaně a záměrně jsme pracovali s texty uvedenými v učebnici Čeština pro středně a více pokročilé (2011).

Volné psaní

Postup: Studenti píší k danému tématu po stanovenou dobu (nejčastěji 3–5 minut, jsou však možné i delší časové limity). Učitel je vede k tomu, aby zapisovali vše, co je v daný moment napadá – fakta, názory, domněnky, dotazy, pocity, i případně

to, co se zadaným tématem nesouvisí. Studenti mají psát pokud možno stále, nemají v textu nic opravovat, vracet se zpět, zabývat se formou písma, uvažovat nad pravopisem nebo stylizací. Texty se po uplynutí limitu zpravidla předčítají, a to ve dvojicích, skupinách či před celou třídou dobrovolně.

Cíl: Hlavním cílem je vydat ze sebe co nejvíc myšlenek a dokázat psát bez přerušování.

Zařazení do E – U – R: Volné psaní můžeme zadávat například před čtením textu, výkladem na zvolené téma, aby si studenti vybavili, co už o zadaném tématu vědí, s jakými pocity se váže (fáze evokace), nebo po ukončení těchto činností, aby shrnuli své názory, pocity, vystihli hlavní myšlenky (fáze reflexe).

Realizace metody

Evokace

Studenti psali po dobu 3 minut volné psaní na téma *předjaří*¹. Následně mohli přečíst svůj text kolegovi/kolegyni ve dvojici a měli možnost diskutovat o všem, co napsali. Někteří své pocity, názory nebo zkušenosti během diskuse dále upřesňovali.

1. ukázka:² *Co je to době před jarem? Myslím si, že to je doba, když všechno se trochu probudí – květy, rostliny, stromy a keři. A občas i lidé začínají mít jinou povahu a náladu po zimě. Před jarem příroda znovu začíná žít, ptáky letí domů z jihu, a každý z nás přemýšlí o tom, jaké bude jaro, co budeme dělat atd. Všechno se mění s příchodem jara, a proto během předjaří všichni se připravují k těm změnám.*

2. ukázka: *Podle mě předjaří je doba proměnlivého počasí. Fouká, prší, je zima, pak zase chvíli svítí slunce. Je to také doba, ve které ráda myslím na dovolenou a teplo. O tom, jak budu moct sedět na trávě a jíst čerstvé ovoce, a to jahody, borůvky, švestky, maliny. A navíc také jezdit na kole.*

Uvědomění

Po ukončení diskuse předložila vyučující studentům text K. Čapka Podjaří, vysvětlila jim, že slovo *podjaří* je synonymní výraz ke slovu *předjaří*, a pak četla společně se studenty celý text.

PODJAŘÍ

Tys přeče jenom první, čeho jsme se dočkali po takové zimě; ty, sněženko, ty, raný šafráne, kvítku tavolíne, kočička jívy; dříve než se naleje první pupen a rozvine první list, je tu rozkvetlý květ; dříve než příroda počne dýchat, kvete; láska je první. Všechno ostatní přijde až později: dychtivost růstu, práce kořenů, tichý a houževnatý boj o život; ale tebe, první kvítku, nebere rostlina odnikud než ze sebe samé. Ještě je sivá země zavřena, ještě kořeny nesají půdu doposud spící; ten první květ vydá rostlina ze své vlastní podstaty. Protože nemá odkud brát, vkládá do jarního podniku své vlastní srdce. Tak je to dobře.

¹ Slovo *předjaří* bylo zvoleno kvůli snazšímu pochopení názvu textu, se kterým se následně pracovalo, tj. K. Čapek Podjaří.

² Všechny ukázky prací studentů jsou uvedeny v jejich původní podobě.

Pokud nás lidé se týče, nevěř, kvítku jarní, každému klepu; není to tak zlé. I my bychom chtěli mít ráj na zemi a boží mír a vzkříšení a věčné jaro a jiné takové věci; ale zatím se hádáme o to, jak to zařídit a kde na to vzít a kdo to má dělat a kdesi cosi. Zdá se, že se dosud neotevřela půda, na které žijeme, aby zahrada ráje počala, jak říkají zahradníci, vegetovat; zkrátka ještě to nejde. Ale dáme-li dobrý pozor, najdeme tuhle a tamhle lidi, kteří do toho rajského podniku vloží své vlastní srdce a berou prostředky k tomu, aby náš svět byl lepší, ze svého vlastního nitra. Lásky je první.

Ale já dosvědčím dotyčné první sněžence (nemá jiného křestního jména a provedla svůj kousek anonymně, pro čest a chválu svého rodu), že to byla velká odvaha, pustit se do řečeného jarního podniku. Musela se prokousat sněhem a ledem, hotový malinký ledoborec; pustila se do svého vlastního jara na vlastní pěst, přijímajíc riziko nočních mrazů a zámrazků. Co vás nemá, takový kvítek není idyla slunné pohody; to je statečný kousek, kuráž a dobrodružství. První post, stojící daleko před liniemi, mávající bílým praporkem. Pionýr a dobyvatel. První osadník v nehostinném kraji. První bílá plachetka na oceáně.

Je to kuráž a je to tichá samozřejmost. Tak je to dobře.

Tedy pokud se týče toho rašení, už se to opravdu začíná: tuhle se vysunuje z půdy zavalitý puček, puk tlustý a zavřený, tamhle se řázně rozvírá mladý lupínek tak krásně zelený, že nikdy jindy nic tak zeleného není; ale to není všechno. Když se na to podíváte blíž, vidíte, že se ten mladinký život prodírá z práchně a tlení loňského podzimu; že až po krk vězí v hromadném pohřebišti loňské vegetace. Teprve zjara se pochovává loňský list; teprve v době rašení se obrací v prach a popel. Když se na to pořádně podíváme, není jarní půda poseta květem; daleko víc je poseta mrtvým listím a tlením a rozpadem toho, co bylo vloni. Ted' teprve se pohřbívá minulý rok; teprve ted' se vrací mrtvý život do země, ze které vzešel. Není vzkříšení mrtvých; je vzkříšení mezi mrtvými.

Počkej, svěží lístku mezi hniječím chřástem, tohle tím chceš říci: věčná současnost života a smrti.

(Čapek, 1983, s. 263–264)

Reflexe

Po přečtení textu následovalo opět volné psaní (po dobu 3 minut), v němž měli studenti uvést, jak se lišila jejich původní představa *předjaří/podjaří* od textu. Po dopsání si své texty ve dvojicích přečetli a pak se někteří pokusili před celou skupinou zformulovat podobnosti a rozdíly svého popisu *předjaří* s textem. Studenti byli rovněž vyzváni, aby přečetli svůj text celé skupině. Této možnosti však nikdo z nich nevyužil, naopak vyslovili obavy, zda a jak bude jejich text hodnocen. Vzhledem k tomu, že studenti pracovali s metodou poprvé, vysvětlila jim vyučující, že volné psaní učitel nehodnotí a že jeho cíl je jiný (na rozdíl od práce prostřednictvím tradičních metod).

Evaluace metody

Uvedená metoda vede studenty k samostatnému myšlení, pomáhá při nácviku psaní a podporuje rozvoj slovní zásoby. Je velmi důležitá pro výuku písemného projevu a formování myšlenek. Studenti se tím připravují na jedno ze subtémat zkoušek pro cizince. Tato část patří k velmi náročným, neboť vyžaduje propojení znalostí ze všech jazykových rovin českého jazyka.

Pětilístek

Postup: K tvorbě pětilístku budou studenti potřebovat pět volných řádků. Na první pak napíší slovo představující téma, o kterém mají dále přemýšlet. Na druhý řádek ho popíší pomocí dvou přídavných jmen (můžeme se ptát – *Jaké je?*) a na třetí uvedou tři slovesa a zkusí tak odpovědět na otázky – *Co dělá? Co se s ním děje?* Čtvrtý řádek by měl obsahovat souvislou větu o čtyřech slovech, která podává nějakou další podstatnou informaci o tématu. Na pátý řádek se uvádí jedno slovo, které shrne podstatu celého jevu (lze zadat také uvedení synonyma slova zapsaného na prvním řádku).

Cíl: Metodu pětilístku zadáváme s obdobnými cíli jako volné psaní. Pětilístek je však na rozdíl od volného psaní strukturovaný a vyžaduje zhuštěné vyjadřování, které je stručné a jasné. Jedná se také o prostředek tvůrčího zachycení myšlenek, formálně vypadá jako básnička o pěti řádcích a může se jí stát i svým obsahem.

Zařazení do E – U – R: Pětilístek zadáváme například před čtením textu, výkladem na zvolené téma, aby si studenti vybavili, co už o zadaném tématu vědí, s jakými pocity se váže (fáze evokace), nebo po ukončení těchto činností, aby shrnuli své názory, pocity, vystihli hlavní myšlenky (fáze reflexe).

Realizace metody

Evokace

Studenti dostali za úkol vytvořit pětilístek na téma *čas*. Po ukončení zvoleného časového limitu (5 minut) měli možnost své pětilístky přečíst kolegovi/kolegyni ve dvojici a případně diskutovat, objasňovat, proč použili zvolená slova. Studenti měli možnost své texty po diskusi přečíst před celou skupinou. U tohoto úkolu již ztratili obavy z hodnocení a všichni své pětilístky přečetli. Popisovali také pocity při psaní a čtení svého textu. Napsaný pětilístek často přirovnávali k básni.

1. ukázka

			čas		
	letí	zrychlený		přesný	
nesmíme		plýtvat	plyne		schází
			vzácným		časem
			preciznost		

2. ukázka

				čas	
	běží	rychloplynný		vzácný	
každý	člověk	letí		utíká	
		lituje	marně	ztraceného	času
			drahocennost		

Evaluace metody

Jako náročný se pro studenty ukázal čtvrtý řádek, na němž často použili (pro uvedení další podstatné informace o tématu) více než čtyři slova. Svá tvrzení nedokázali zkrátit a zjednodušit. Na otázku *Jak se jim psalo?* shodně potvrzovali náročnost uspořádání informací do věty. Při společné diskusi mohli studenti přemýšlet nad svými texty i tvorbou kolegů a nakonec i porozuměli pro ně neznámým slovům. Pokud sami při četbě a diskusi neodhalili některé chybné výrazy či tvary, upozornila na chyby vyučující. Tato metoda se ukázala jako velmi podnětná pro rozvoj a upevňování slovní zásoby.

ANO – NE

Postup: Studenti si před čtením textu pozorně přečtou tvrzení/otázky zapsané v tabulce a zapíší k nim podle svého uvážení odpověď *ano* nebo *ne*. Učitel je vede k tomu, aby dělali jednoznačná rozhodnutí na základě dosavadních znalostí a zkušeností. Po přečtení textu doplní studenti do zbylé části tabulky odpovědi *ano* nebo *ne* na základě informací uvedených v textu. V následné skupinové kontrole odpovědí a diskusi jsou učitelem vedeni k tomu, aby hledali v textu pro své volby potvrzení.

Cíl: Metoda vede studenty k samostatnému uvažování, navazování na dříve získané poznatky a k pozornému čtení textu. Rozvíjí schopnost získané poznatky ověřovat, opravovat a dělat vlastní rozhodnutí.

Zařazení do E – U – R: Práce s metodou ANO – NE zahrnuje všechny tři fáze modelu E – U – R.

Realizace metody

Evokace

Před čtením textu zapsali studenti do druhého a třetího sloupce tabulky podle vlastního uvážení odpověď *ano* nebo *ne* na uvedená tvrzení/otázky. Svě odpovědi pak prodiskutovali s kolegy/kolegyně ve dvojici.

Uvědomění

Následně si studenti přečetli pozorně text o školském systému v České republice.

Děti v České republice začínají chodit do základní školy v šesti letech. Povinná školní docházka je v současné době devítiletá. Po ukončení základní školy mohou žáci pokračovat ve studiu na různých typech středních škol. Hodně zájemců se hlásí na gymnázia a na střední odborné školy, jako např. obchodní akademie, školy technického zaměření, zdravotní školy. Existuje také široký výběr učebních oborů na učňovských školách.

Tab. 1: Tabulka – Ukázka

Tvrzení	ANO	NE	V textu
Povinná školní docházka je v České republice desetiletá.		x	ne
Žák si může vybrat mezi středními školami státními, soukromými a církevními.		x	ne
Může studovat žák na střední škole bez složení přijímací zkoušky?	x		ne
Studium na střední škole je většinou čtyřleté.		x	ne
Maturitní zkoušku skládají studenti pouze na gymnáziu.		x	ne
Na vysokou školu jsou přijati všichni zájemci.		x	ne
Na závěr studia skládá každý posluchač vysoké školy pouze ústní státní závěrečnou zkoušku (státnici).		x	ne
Vysokoškolské studium je většinou členěné a magisterské studium navazuje na bakalářské.	x		ano
Po ukončení studia obdrží každý vysokoškolák jen diplom.	x		ne

Chce-li žák studovat na střední škole, musí úspěšně složit přijímací zkoušku. Může si vybrat mezi školami státními, soukromými a církevními. Studium na střední škole je zpravidla čtyřleté, jsou ale různé výjimky, např. cizojazyčná gymnázia, kde se téměř všechny předměty vyučují v cizím jazyce, trvají pět let.

Na konci posledního ročníku střední školy skládají středoškoláci maturitní zkoušku (maturitu). Pokud mají zájem studovat dále, podávají přihlášku na vysokou školu – zpravidla na univerzitu nebo na techniku. Studenti mohou také absolvovat dvou nebo víceleté nástavbové studium, což je forma doplňujícího nebo rozšiřujícího studia. Uchazeči o přijetí na vysokou školu musí uspět u přijímací zkoušky, která se většinou skládá z písemné i z ústní části. Na vysoké školy se hlásí mnoho zájemců. Poměr přijatých a nepřijatých studentů je různý, záleží na jednotlivých školách, fakultách i studijních oborech. Často stává, že je na vysoké škole poměr uchazečů a přijatých studentů 1:3, u některých oborů (např. v případě psychologie, angličtiny, němčiny aj.) však i 1 : 10, popř. ještě větší.

Vysokoškolské studium trvá průměrně 5–6 let. Na závěr studia musí posluchač na většině vysokých škol napsat a obhájit diplomovou práci ze studovaného oboru a složit státní závěrečnou zkoušku (státnici). Ve stále větší míře se zavádí členění studia na bakalářské (většinou tříleté) a na navazující magisterské, tomu odpovídají i tituly: bakalář a magistr. Po ukončení studia obdrží vysokoškolák na slavnostní promoci diplom, někdy také akademický titul, např. Ing., MUDr. a podobně.

(Bischofová a kol., 2011, s. 43–44)

Po přečtení textu zapsali studenti do posledního sloupce tabulky (označeném „V textu“) *ano* nebo *ne* podle získaných informací z četby úryvku. Svě odpovědi prodiskutovali se sousedem. Zaměřili se především na shody a odlišnosti uvedených tvrzení mezi sebou navzájem a posuzovali i rozdílnost svých odpovědí s textem.

Reflexe

Vyučující četla jednotlivá tvrzení/otázky tabulky a celá skupina studentů následně uváděla své odpovědi *ano* – *ne* a porovnávala si je navzájem. Pokud se na odpovědi všichni studenti neshodli, vyhledávali znovu ta místa v textu, která jejich odpověď potvrzovala či vyvracela.

Evaluace metody

Ukázalo se, že pro studenty je obtížné pozorně číst text a nacházet doslovná sdělení, která slouží k ověření jejich odpovědí. Často se rozhodovali podle rychlého a nepřesného čtení informací v textu a „povrchního“ porozumění a v odpovědích pak chybovali. Na otázku, zda ke svému rozhodnutí potřebovali ještě nějaké předchozí znalosti, odpovídali kladně.

Uvedenou metodu lze použít pro procvičení čtení textu s porozuměním, a tím podpořit dovednosti studentů, které jsou požadovány například pro úspěšné složení zkoušek pro udělení českého státního občanství (Zkouška z jazyka a reálií pro účely udělování státního občanství ČR).

Studenti mohli na závěr semináře napsat svůj názor na použití vybraných metod kritického myšlení ve výuce.

1. ukázka: *Podle mého názoru je tato forma výuky pro mě zajímavá, zvláště z hlediska obohacování slovní zásoby. Je to docela kreativní, a hlavně tím, že každý úkol byl jiný se člověk nezačíná nudit. Navíc tady bylo všechno: psaní, čtení, porozumění textu. Pro mě je to dobrá metoda a ráda bych ji zopakovala příště.*

2. ukázka: *Myslím si, že různé způsoby výuky jsou dobré, obzvláště, když se člověk učí nový jazyk. I když je to pro něj někdy komplikované, těžké a nekomfortní, kvůli bariéře. Ale tento způsob mi přišel zajímavým. Myslím si, že by bylo dobré kombinovat standartní (klasické) s něčím takovým. Výuka pro studenty nebude nudná. Není nudná, když jedno, a to samé se opakuje dokola, ztrácí se zájem o výuku. Je to dobrá změna.*

5 Závěr

Uvedené ukázky by měly sloužit učitelům jako zdroj inspirace. Jejich úspěšná realizace v hodinách se odvíjí od splnění několika základních podmínek, k nimž patří především dostatek času, který by měl učitel poskytnout studentům na potřebné přemýšlení a diskuse. Úspěšnost výuky se často odvíjí také od vhodně zvoleného textu, který by měl být pro studenty dostatečně atraktivní, přiměřeně náročný po stránce obsahové i rozsahové. Texty lze čerpat například z učebnic, beletrie, populárně-naučné literatury nebo si je může zkušený pedagog vytvářet sám.

Domníváme se, že ve výuce češtiny jako druhého/cizího jazyka lze využít dle jazykové úrovně studentů řadu dalších metod kritického myšlení, stačí je jen promyšleně používat a naučit s nimi postupně studenty pracovat. Studenti pak budou zvědavější, aktivnější, samostatnější, budou umět vyhledávat podstatné informace nebo správně argumentovat. Naučí se lépe vnímat text, přemýšlet nad ním, rozumět mu a hodnotit jej. Tato forma výuky může přispět také k rozvoji slovní zásoby studentů a ke zdokonalení jejich písemného a mluveného projevu. Studenti pak mohou být více motivováni k rozvoji jazykových a komunikačních dovedností nezbytných v běžném denním kontaktu i při skládání písemných a ústních částí různých závěrečných zkoušek z češtiny pro cizince, např. Certifikované zkoušky

z češtiny pro cizince (CCE), Zkoušky z jazyka a reálií pro účely udělování státního občanství ČR.

Literatura a prameny

- BERTRAND, Y. (1998). *Soudobé teorie vzdělávání*. Praha: Portál.
- BISCHOFOVÁ, J., A KOL. (2011). *Čeština pro středně a více pokročilé*. Praha: Karolinum.
- ČAPEK, K. (1983). *Zahradníkův rok. Měl jsem psa a kočku. Kalendář*. Praha: Československý spisovatel.
- Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Dostupné na: www.kritickemysleni.cz/facelift_index.php/. [online 12. 7. 2017]
- GRECMANOVÁ, H., URBANOVSKÁ, E., & NOVOTNÝ, P. (2000). *Podporujeme aktivní myšlení a samostatné učení žáků*. Olomouc: Hanex.
- KOŠŤÁLOVÁ, H., A KOL. (2010). *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Dostupné na: www.csicr.cz/cz/85256-ctenarska-gramotnost-jako-vzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka/ [vid. 12. 7. 2017]
- HAUSENBLAS, O., & KOŠŤÁLOVÁ, H. (2006). Co je E – U – R. Podrobněji k evokaci. *Kritické listy*, 6(22), 56–57.
- HAUSENBLAS, O., & KOŠŤÁLOVÁ, H. (2006). Co je E – U – R. Podrobněji k fázi uvědomění si významu informací. *Kritické listy*, 6(23), 57–59.
- HAUSENBLAS, O., & KOŠŤÁLOVÁ, H. (2006). Co je E – U – R. Podrobněji k fázi reflexe. *Kritické listy*, 6(24), 67–69.
- MEREDITH, K. S., A KOL. (1997). *Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Příručka 1–8*. Praha: Kritické myšlení, o. s.
- PALEČKOVÁ, J., TOMÁŠEK, V., & BASL, J. (2010). *Umíme ještě číst?* Praha: ÚIV.
- TUŠKOVÁ, J. M. (2015) Postupy a metody kritického myšlení – prostředek rozvoje čtenářské gramotnosti v hodinách českého jazyka. *Komenský*, 139(33), 42–48.

Text příspěvku vznikl v rámci projektu specifického výzkumu Masarykovy univerzity Čtenářství a rozvíjení čtenářské gramotnosti v kontextu jazykové a literární komunikace, MUNI/A/1084/2016.

Autorky

doc. PhDr. Jana Marie Tušková, Ph.D., e-mail: tuskova@muni.cz, Katedra českého jazyka a literatury PdF MU

Vysokoškolská učitelka a vedoucí Katedry českého jazyka a literatury PdF MU v Brně. Ve své vědecké práci se zaměřuje na morfologii českého jazyka, korpusovou lingvistiku, onomastiku a didaktiku českého jazyka. Je spoluautorkou učebnic a cvičebnic českého jazyka pro 2. stupeň ZŠ a střední školy. V letech 2004–2010 působila jako lektorka programu Čtením a psaním ke kritickému myšlení.

Mgr. Hana Svobodová, e-mail: 7354@muni.cz, Katedra českého jazyka a literatury PdF MU

Vysokoškolská učitelka Katedry českého jazyka a literatury PdF MU v Brně a lektorka Kabinetu češtiny pro cizince FF MU v Brně. Ve své vědecké práci se zaměřuje na vývoj spisovné češtiny, historickou mluvnici češtiny, sociolingvistiku a dialektologii. Zároveň se věnuje výuce českého jazyka pro cizince všech úrovní pokročilosti. Od roku 2015 působí jako administrátorka, examinátorka a hodnotitelka zkoušky ZKOBČ ÚJOP UK Praha.